

Guds tystnad främjar världen

Bo Rothstein

Publicerat i tidskriften SANS 2012:1

Om man betraktar samhällsutvecklingen i ett lite längre perspektiv, säg de senaste trettiofem åren, är en av de största och kanske mest överraskande förändringarna religionens ökande betydelse i politiken i många länder. För trettio år sedan existerade till exempel inte den högerkristna rörelsen som en politisk kraft att räkna med i USA. Inte heller var olika former av islamism en politisk maktfaktor i arabvärlden. I israelisk politik dominerade fram till 1980-talet det starkt sekulära Arbetarpartiet och på den palestinska sidan existerade varken Hamas eller Hizbollah. I Sverige kommer Kristdemokraterna in i riksdagen först 1991 och det är under regeringen Bildt, 1991-94, som partiet lyckas införa en formulering i läroplanen för den svenska skolan att dess värdegrund ska vara kristendomen.

Religion har naturligtvis historiskt alltid spelat en stor politisk roll, men från omkring andra världskrigets slut och fram till 1980-talet kom sekulära värderingar att dominera vartefter. Katolska kyrkan komprometterades svårt av sitt starka stöd till Franco under och efter spanska inbördeskriget och sin oförmåga att stå upp mot den tyska fascismen. Likaså var det svenska kyrkliga etablissemangets agerande under nazismens härjningar inte något som man hade anledning att yvas över. Men under 1980-talet händer något som skapar en ny grund för de religiösa krafternas återkomst i politiken.

Det ska emellertid framhållas att utvecklingen inte är helt entydig. Att det katolska Irland nu har en premiärminister som mycket kraftigt kritiserat katolska kyrkans mörkläggning av de många pedofilbrott som begåtts av präster (vilket lett till att Republiken Irland stängt sin ambassad i Vatikanen!) pekar i den andra riktningen. Likaså förefaller katolska kyrkans tidigare så starka inflytande i kanadensiska Quebec vara passé. Men överlag och framför allt i ett globalt perspektiv tror jag att min tes stämmer. I sin bok *Sacred and Secular* slår statsvetarna Ronald Inglehart och Pippa Norris fast att världen aldrig haft så många människor som omfattar traditionella religiösa värderingar som nu.

Man kan naturligtvis ha många olika uppfattningar om denna utveckling, men en fråga som måste ställas är om samhällen som präglas av mer religion är bra samhällen att leva i. Hur "ett gott samhälle" ska definieras är självklart en värderingsfråga, men också en fråga som alltmer kommit att intressera forskare. Filosofen och ekonomen, tillika Nobelpristagaren Amartya Sen har lanserat idén att ett gott, i betydelsen rättfärdigt, samhälle ger oss resurser som hjälper oss förverkliga vår potential som människor, vilket då antas vara grunden för "mänsklig välfärd". Sen är kritisk till ekonomers och andra samhällsforskarens slentrianmässiga användande av BNP per capita som mått på mänsklig välfärd och menar att det viktigaste inte är pengar utan hur dessa används för att ge människor olika förmågor (*capabilities*) som bidrar till deras välfärd. Denna idé har tagits upp av mer empiriskt orienterade forskare, som Michèle Lamont och Peter Hall vid Harvard i boken *Successful societies*. Framför allt använder sig dessa forskare av olika mått på befolkningshälsa, till exempel

chansen för barn att överleva sin femårsdag och hur länge man kan förväntas leva vid någorlunda god hälsa. Andra forskare använder sig av mer subjektiva mått, till exempel i vilken mån människor i ett samhälle anser sig vara "nöjda med sina liv" eller rentav "lyckliga". Ett annat subjektivt mått är i vilken grad människor anser att man i allmänhet kan lita på andra, vilket kan antas vara en bedömning av hur man uppfattar den moraliska halten i sitt samhälle. "Hårdare" mått är till exempel antalet barn som får gå i skola och människors tillgång till rent vatten.

Sedan 2004 leder jag tillsammans med Sören Holmberg ett större forskningsprogram vid Göteborgs universitet som behandlar frågor om kvalitet i samhällsstyrningen i ett globalt jämförande perspektiv (*QoG: The Quality of Government Institute*). Bland de resurser vi skapat finns nu vad som förmodligen är en av världens största samlade databaser med olika mått på vad som kan räknas som "mänsklig välfärd". Vi har också information om i hur stor utsträckning befolkningen kan sägas omfatta religiösa värderingar eller en mer sekulär etik. Huvudkällan för dessa data om religiösa värderingar är ett av världens största empiriska forskningsprogram som vi också är engagerade i – *The World Value Study* – där man sedan 1981 i olika omgångar utfört enkätundersökningar med representativa urval av befolkningen i ett mycket stort antal länder (för närvarande runt ett hundratal). Till detta kommer naturligtvis en mängd data om kvalitén i samhällsstyrningen, till exempel mått på graden av korruption, demokrati och i vilken utsträckning landets offentliga förvaltning och domstolar präglas av rättsstatens principer.

Det går utifrån dessa data att syna det huvudargument som religiösa partier och politiker lagt i dagen, nämligen att om samhället präglas av religiösa värderingar blir det bättre i så motto att människors välfärd ökar. Vi kan alltså i dag ge välgrundade empiriska svar på frågan om religion överlag är bra för människors välfärd. Eller omvänt – om man vill se ett samhälle där få småbarn dör, där många människor lever ett långt liv vid god hälsa, där de uppfattar sig vara nöjda med sina liv, där de anser att de flesta går att lita på, där det i allmänhet finns tillgång till rent vatten, där korruptionen är låg och där det ekonomiska välståndet är högt och någorlunda jämnt fördelat – bör man då eftersträva ett samhälle som är starkt präglad av religiösa värderingar? Svaret på den frågan är ett klart och entydigt nej. Bland de mer än tjugofem mått vi har på mänsklig välfärd finns inget som positivt samvarierar med graden av religiöst präglade värderingar hos befolkningen. Tvärtom, ju mer ett samhälles befolkning omfattas av sekulära värderingar, desto högre är samhällets mänskliga välfärd enligt dessa mätningar. Detta gäller i huvudsak även om man bara jämför länder som domineras av kristendomen.

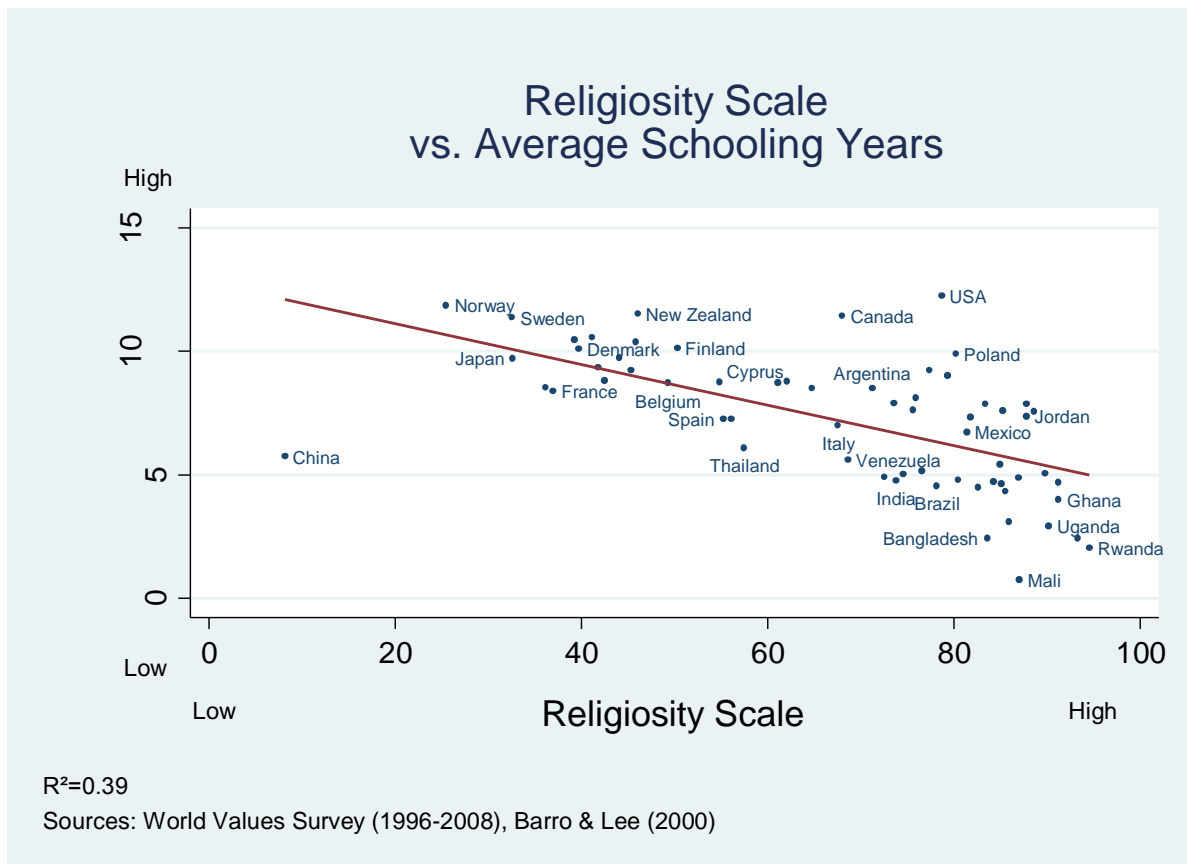
Det negativa sambandet mellan styrkan hos religiösa värderingar och mänsklig välfärd gäller i huvudsak även om man kontrollerar för graden av ekonomisk utveckling. I USA, som är betydligt starkare präglad av religiösa värderingar än till exempel de nordiska länderna och som dessutom har högre BNP, lever nu närmare 20 procent av barnen i vad fattigdomsforskarna definierar som fattigdom, medan motsvarande siffra hos oss är fyra procent. Andelen människor som uppger att de anser att andra är att lita på är också mycket mindre i USA än i de nordiska länderna.

En särskilt intressant fråga gäller samhällsmoralens förhållande till religion. Ett ofta framfört påstående från dem som menar att religiösa värderingar bör präglade inte bara ens privatliv och nära personliga relationer utan också politiken och samhället i stort, är att detta skulle skapa en bättre samhällsmoral. Inte heller detta får något stöd i tillgängliga data. Tvärtom, ju mer ett land präglas av

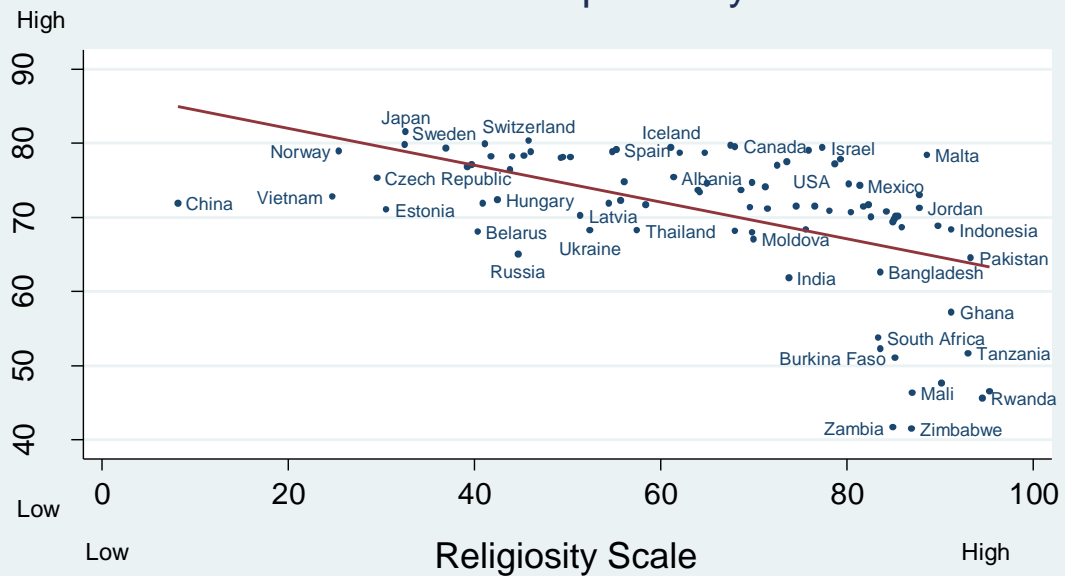
religiösa värderingar, desto mer omfattande är korruptionen. Och ju mer människorna i ett land omfattar religiösa värderingar desto mindre anser de att andra människor är att lita på.

Jag betvivlar inte att religion kan vara av stort värde för enskilda människors välbefinnande och ha en mycket positiv inverkan på deras privatliv och nära relationer. Däremot finns det inget som tyder på att religion har en positiv inverkan på den övergripande samhällsnivån för att skapa ett gott eller ens moraliskt högtstående samhälle. Som andra viktiga saker i våra liv gör sig verksamheten förmodligen bäst när den förbehålls den privata sfären.

Tre figurer

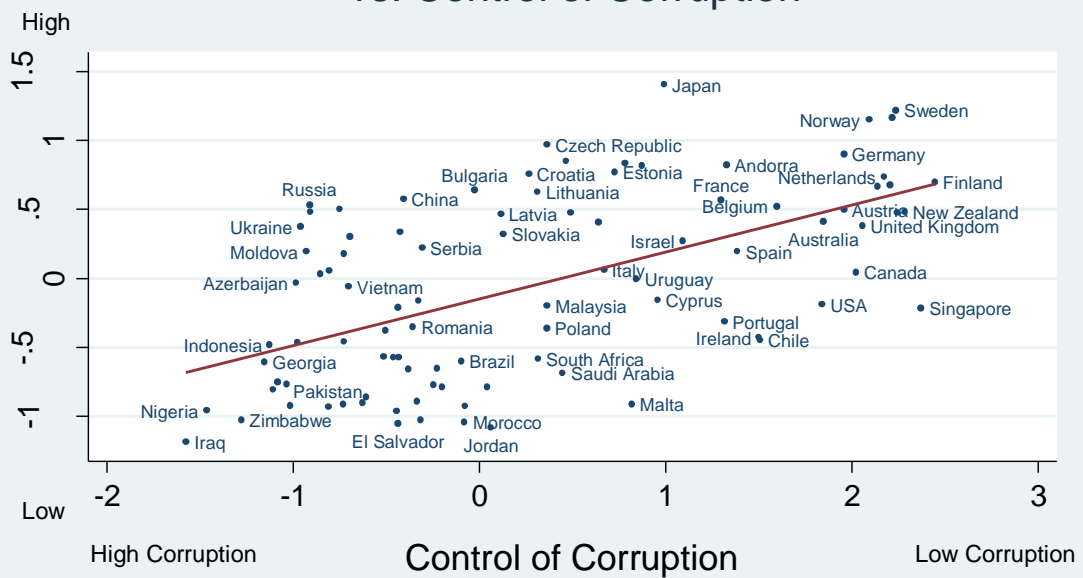
Religiosity Scale vs. Life Expectancy

$R^2=0.28$

Sources: World Values Survey (1996-2008), World Bank (2000-2006)

Secular-rational Values vs. Control of Corruption

$R^2=0.32$

Sources: World Values Survey (1996-2008), World Bank (2002-2008)

Religiosity Scale

The Religiosity Scale is a 0-100 scale composed of six items:

- *“Independently of whether you go to church or not, would you say you are... a religious person, not a religious person, or a convinced atheist?” (% religious)*
- *“Apart from weddings, funerals and christenings, about how often do you attend religious services these days?” (% once a week or more)*
- *“How important is God in your life?” (% “very” scaled 6-10)*
- *“Do you believe in God?” (% Yes)*
- *“Do you believe in life after death?” (% Yes)*
- *“Do you find that you get comfort and strength from religion?”*